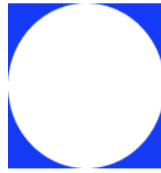

**UKRAINIAN
HELSINKI
HUMAN RIGHTS
UNION**

**center for civil
liberties**
центр громадянських
свобод

**Regional
Center for
Human Rights**

**Kharkiv
Human Rights
Protection
Group**

9 лютого 2025 року

**Департаменту з питань виконання рішень
Європейського Суду з прав людини Директорату Ради
Європи з прав людини та верховенства права**

**ГО Українська Гельсінська спілка з прав людини
ГО Центр громадянських свобод
ГО Регіональний центр прав людини
ГО Харківська правозахисна група**

**ПОДАННЯ ДО КОМІТЕТУ МІНІСТРІВ РАДИ ЄВРОПИ
від УКРАЇНСЬКОЇ ГЕЛЬСІНСЬКОЇ СПІЛКИ З ПРАВ ЛЮДИНИ, ЦЕНТРУ
ГРОМАДЯНСЬКИХ СВОБОД, РЕГІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА
ХАРКІВСЬКОЇ ПРАВОЗАХИСНОЇ ГРУПИ
ЩОДО РІШЕННЯ УКРАЇНА ПРОТИ РФ (ЩОДО КРИМУ) (20958/14 та 38334/18)**

(Витяг)

1. ВСТУП

Це подання направляється згідно із Правилом 9(2) Регламенту Комітету Міністрів щодо нагляду за виконанням рішення Європейського Суду з прав людини в справі Україна проти РФ (щодо Криму) (20958/14 та 38334/18) Українською Гельсінською спілкою з прав людини, Центром громадянських свобод, Регіональним центром прав людини та Харківською правозахисною групою.

1.1. Короткий виклад справи

Рішення у справі Україна проти Росії (щодо Криму) стосується численних порушень Конвенції у зв'язку з подіями в Криму (для цілей цього рішення «Крим» охоплює як Автономну Республіку Крим, так і місто Севастополь) у період між 27 лютого 2014 року та, щонайпізніше, 16 вересня 2022 року, а також щодо подальших періодів у ситуаціях тримання під вартою, які почалися до цієї дати, з огляду на «триваючий» ефект постанови про взяття під варту. Порушення стосуються: права на життя, заборони нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, права на свободу та особисту недоторканність, права на справедливий суд, відсутності покарання без закону, права на повагу до приватного і сімейного життя, свободи релігії, свободи вираження поглядів, свободи

зібрань, заборони дискримінації, межі застосування обмежень щодо прав, захисту власності, права на освіту та свободи пересування.

ЄСПЛ дійшов висновку, що кількість і взаємопов'язаність цих інцидентів була настільки значною, аби утворити патерн або систему порушень («адміністративна практика»). Ба більше, явна відсутність ефективного розслідування цих інцидентів та/або загальне застосування згаданих заходів до всіх залучених осіб, серед іншого, доводили, що такі практики офіційно толерувалися російською владою.

Крім того, відповідно до статті 46 Суд зазначив, що держава-відповідач повинна вжити всіх можливих заходів для якнайшвидшого забезпечення безпечного повернення тих ув'язнених, яких було переведено з Криму до пенітенціарних установ на території Російської Федерації.

1.2. Мета подання

Метою цього подання є надання коментарів щодо індивідуальних та загальних заходів, необхідних для усунення наслідків численних порушень Конвенції, що відбулися в Криму, а також для припинення триваючих порушень Конвенції у зв'язку з подіями в Криму, спричинених «тривалим» ефектом постанови про взяття під варту, і запобігання повторенню подібних порушень.

Рекомендації

Згідно із ст. 46(2) Конвенції, остаточне рішення Суду по справі передається Комітету Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням. При цьому, всі остаточні рішення Суду в справах проти Російської Федерації підлягають посиленій процедурі нагляду з 21 вересня 2023 року, так само як і будь-які рішення Суду в міждержавних справах в принципі (CM/Del/Dec(2023)1475/A2a). Російська Федерація ігнорує будь-які комунікації Суду та Комітету Міністрів з 3 березня 2022 року (CM/Inf/DH(2023)22). Більше того, РФ до сих пір не надала план дій задля виконання рішення Суду щодо Криму, хоча вже минуло понад 6 місяців відведених для цього (GR-H(2016)2-final).

Отже, Російська Федерація не демонструє намірів самостійно визначити перелік індивідуальних та загальних заходів для виконання рішення Суду, що відповідно вимагає втручання Комітету. У зв'язку із цим, Комітету слід розглянути перелік заходів, що можуть бути рекомендовані Російській Федерації для виконання рішення Європейського Суду з прав людини по справі Україна проти РФ (20958/14 та 38334/18). Такі повноваження Комітету впливають з його права надавати експертну допомогу для визначення відповідних заходів (CM/Inf/DH(2010)37, CM/Notes/1514/A3).

Виходячи з наведеного, ми просимо Комітет Міністрів рекомендувати Російській Федерації такий перелік індивідуальних та загальних заходів для виконання рішення Суду:

1. Індивідуальні заходи:

а. Політичні в'язні

- Забезпечити безумовне зняття квазі-кримінальних звинувачень та припинення виконання вироків щодо всіх осіб, які визнані політичними в'язнями згідно із Резолюцією ПАРЕ 1900 (2012), включаючи, але не обмежуючись тими, що включені в перелік Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим¹;
- Розробити спільний механізм за участі української та російської сторін задля визначення конкретних списків фізичних осіб, які підлягають звільненню та поверненню, а їх справи перегляду; списків юридичних осіб, діяльність яких

¹ <https://ppu.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/The-list-of-political-prisoners.pdf>

- підлягає відновленню у зв'язку із рішенням Суду; а також вдатись до інших заходів, які дозволять ідентифікувати відповідних юридичних та фізичних осіб;
- Забезпечити негайне звільнення політичних в'язнів, тяжкий стан здоров'я яких вимагає медичного догляду у зв'язку із критичним становищем, включаючи Тофіка Абдулгазієва, Ірину Данилович, Олександра Сізікова, Амета Сулейманова та інших;
 - Забезпечити всебічну повагу до прав та надання негайної медичної допомоги всім політичним в'язням, які цього потребують, у тому числі особам похилого віку та особам, які мають хронічні хвороби;
 - Вжити заходів задля виправдання та реабілітації всіх політичних в'язнів, які були засуджені незаконно створеними російськими судами в Криму з 27 лютого 2014 року.

б. Порушення статей 5-7 Конвенції (пп. 1239-1279 Рішення)

- Ініціювати перегляд рішень підконтрольних російській владі судів, якими було ретроспективно притягнуто до відповідальності релевантних осіб за російським законодавством в окупованому Криму, зокрема у зв'язку із:
 - о (1) стверджуваними діями, вчинених до моменту окупації (27 лютого 2014 року) та до початку застосування російського законодавства в Криму (18 березня 2014 року) (пп. 1249, 1267, 1269, 1272, 1274 Рішення),
 - о (2) стверджуваними діями, які не заборонені законодавством України в принципі (пп. 1249, 1272 Рішення), включаючи переслідування за (2.1) екстремізм (пп. 1249, 1269, 1272, 1276 Рішення) та (2.2) причетність до незаборонених в Україні організацій, в тому числі релевантних про-українських (пп. 1249, 1264, 1269, 1372-1373 Рішення) та мусульманських організацій та рухів, в тому числі Хізб ут-Тахрір (пп. 1275-1277 Рішення).
- Негайно звільнити підозрюваних, обвинувачених, підсудних або засуджених в наведений спосіб осіб;
- Жодні обмеження не можуть бути застосовані щодо таких осіб у зв'язку із їх попереднім переслідуванням, зокрема процедура адміністративного нагляду. Такі особи повинні мати змогу самостійно без будь-яких обмежень залишити територію РФ протягом достатнього періоду часу (не менше місяця), в тому числі повернутись в окупований Крим. Вони не можуть бути затримані у зв'язку із простроченим закордонним або внутрішнім паспортом громадянина України, так само як і у зв'язку із відсутністю російського паспорту задля їх оголошеної депортації за межі Криму як нібито іноземців;
- Забезпечити окремий віддалений (без фізичної присутності потерпілих) механізм надання пропорційної компенсації особам, які були ретроспективно притягнуті до відповідальності за російським законодавством в окупованому Криму, зокрема у зв'язку із наведеними вище стверджуваними діями.

с. Порушення статті 8 Конвенції (переміщення в'язнів):

- Забезпечити безпечне повернення українських в'язнів на територію України, яких раніше було переміщено з окупованого Криму в пенітенціарні установи на території РФ. Якщо в пенітенціарних установах окупованого Криму недостатньо місця для утримання таких повернутих українських в'язнів, РФ зобов'язана повернути їх українській владі, особливо тих, чиї родичі проживають в інших куточках території України. Будь-які перемовини з українською владою або інші подібні заходи не

звільняють російську владу від обов'язку забезпечити негайне повернення українських в'язнів в окупований Крим (пп. 1301, 1387 Рішення);

- Забезпечити окремий віддалений (без фізичної присутності потерпілих) механізм надання пропорційної компенсації українським в'язням, яких раніше було переміщено з окупованого Криму в пенітенціарні установи на території РФ. Такий механізм повинен функціонувати на основі швидкої та прозорої адміністративної процедури, а також передбачити виплату компенсації близьким родичам українських в'язнів (п. 1303 Рішення);
- Забезпечити ефективне розслідування задля притягнення до відповідальності російських агентів, які наказали, організували, вчинили, підбурили або здійснили пособництво щодо переміщення українських в'язнів з окупованого Криму в пенітенціарні установи на території РФ, що за висновком Суду має ознаки серйозних порушень Женевської конвенції IV. Про хід розслідування РФ має інформувати громадськість через офіційні державні канали кожні 6 місяців (п. 1302 Рішення).

d. Порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції:

- Скасувати релевантні рішення російської влади, якими було "націоналізовано" власність цивільних осіб та приватних підприємств в окупованому Криму, а також повернути її власникам в натурі (пп. 1137, 1140-1141 Рішення);
- Забезпечити процедуру перегляду за ініціативою російської влади без обов'язкової присутності потерпілих відповідних судових рішень про експропріацію ділянок сільськогосподарського або подібного призначення цивільних осіб та приватних підприємств в окупованому Криму, так само як і щодо тих земельних ділянок в окупованому Криму, які були раніше включені в так званий перелік "прикордонних територій", що уможливило їх експропріацію (пп. 1139, 1141, 1143, 1145 Рішення);
- Повернути власникам в натурі земельні ділянки сільськогосподарського або подібного призначення в окупованому Криму, так само як і земельні ділянки в окупованому Криму, які були раніше включені в так званий перелік "прикордонних територій", що уможливило їх експропріацію (пп. 1139, 1141, 1143, 1145 Рішення);
- Якщо експропрійована ("націоналізована") власність цивільних осіб та приватних підприємств в окупованому Криму не може бути повернута в натурі, то забезпечити віддалений (без фізичної присутності потерпілих) механізм надання відповідної та пропорційної компенсації.

e. Порушення статті 2 Протоколу № 1 до Конвенції:

- Залишити за відповідними потерпілими право, якщо виникне нагода, звернутися за справедливою сатисфакцією щодо порушення за цією статтею до Реєстру збитків для України, встановивши нову категорію для їхніх вимог (п. 1165 Рішення).

f. Ефективне розслідування встановлених адміністративних практик порушення прав людини:

- Забезпечити ефективне розслідування задля притягнення до відповідальності російських агентів, які наказали, організували, вчинили, підбурили або здійснили пособництво щодо адміністративних практик порушення прав людини всупереч Конвенції, які за висновком Суду мають ознаки серйозних порушень Женевської конвенції IV. Про хід розслідування РФ має інформувати громадськість через офіційні державні канали кожні 6 місяців (п. 1378 Рішення).

g. Особливості компенсації потерпілим:

- Будь-яка компенсація потерпілим від порушень прав людини згідно із рішенням Суду повинна вільно виводитись за межі РФ без будь-яких додаткових витрат або обмежень, включно у зв'язку із підданством або зв'язком потерпілих із так званими "недружніми країнами" за російським законодавством.

2. Загальні заходи:

- Припинити практики насильницьких зникнень, катувань, нелюдського поводження, незаконних та свавільних рейдів та обшуків приватних помешкань, незаконного переслідування релігійних лідерів, свавільних рейдів на територію релігійних місць та конфіскацію релігійного майна, незаконне переслідування неросійських медіа, незаконну заборону публічних зібрань та проявів підтримки України або кримськотатарського народу, так само як і залякування та свавільне затримання організаторів зібрань, незаконну широкомасштабну експропріацію (націоналізацію) майна цивільних осіб та приватних підприємців в Криму, утиски української мови, незаконне обмеження права на свободу пересування та забезпечити ефективне відшкодування шкоди всім потерпілим;
- Припинити дискримінацію та системне переслідування кримських татар, етнічних українців, а також національних меншин, так само як і переслідування журналістів, громадських активістів та правозахисників;
- Вжити комплексних заходів задля припинення безкарних порушень Конвенції шляхом впровадження прозорих та підзвітних механізмів притягнення до відповідальності винних осіб. Вжиті заходи мають включати ефективне розслідування вбивств, насильницьких зникнень, катувань та інших серйозних порушень прав людини і пов'язаних міжнародних злочинів, вчинених в Криму з 27 лютого 2014 року по 16 вересня 2022 року.

а. Порушення статей 2, 3, 5 Конвенції (пп. 950-999, 1213-1238 Рішення):

- Привести національне законодавство та практики щодо процедури позбавлення свободи до міжнародних стандартів, яких РФ зобов'язана дотримуватись;
- Забезпечити безперешкодний, безпечний та необмежений доступ представників Міжнародного Комітету Червоного Хреста (протягом періоду збройного конфлікту та окупації) та незалежних моніторингових місій до території Криму та усіх пенітенціарних установ в окупованому Криму, зокрема представників Управління Верховного Комісара ООН з прав людини та Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Зважаючи на членство Російської Федерації в Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, доступ пенітенціарних установ на території Криму має бути наданий також і представникам Комітету проти катувань;
- Вжити всіх необхідних заходів для дотримання міжнародних правових гарантій позбавлених свободи особам, що передбачені міжнародним правом прав людини та міжнародним гуманітарним правом;
- Негайно припинити свавільне позбавлення свободи та затримання цивільних осіб без зв'язку із зовнішнім світом, а також забезпечити ефективний механізм збору та обміну інформацією щодо таких осіб, їх звільнення, безпечного повернення та відшкодування шкоди;
- Швидко та регулярно обліковувати та оновлювати повні списки облікових даних та місць утримання всіх позбавлених свободи українських цивільних осіб, а також надати такі списки Бюро Центрального агентства Міжнародного Комітету Червоного Хреста з розшуку для міжнародного збройного конфлікту в Україні (на період збройного конфлікту та окупації) та українській владі якнайшвидше;

- Вжити заходів задля покращення умов утримання в пенітенціарних установах на території Криму, зокрема достатній особистий простір, освітлення та повітря, належний температурний режим, базові санітарні та гігієнічні умови, належну якість їжі, приватність без спостереження за туалетним простором, а також належно реагувати на системні проблеми в організації та функціонуванні пенітенціарної системи в Криму в цілому.

b. Зловживання кримінальним правом (загалом) та порушення статей 5-7 Конвенції (пп. 1239-1278 Рішення):

- Вжити комплексних заходів реагування на систематичне недотримання гарантій Конвенції, в тому числі припинити та запобігати зловживанню кримінальними та адміністративними провадженнями проти осіб;
- Внести зміни в надмірно широке та розпливчате положення Кримінального кодексу РФ та релевантні нормативні акти щодо тероризму, які широко використовуються для переслідування кримських татар та етнічних українців у Криму. Такі зміни повинні узгодити положення із вимогами визначеності, конкретності та передбачуваності, а також забезпечити дотримання заборони ретроспективного застосування кримінального права та принципів *nullum crimen sine lege* та *no bis in idem*;
- Припинити дію російського законодавства, яке уможливило ретроспективне кримінальне та адміністративне переслідування осіб за стверджені дії в окупованому Криму, зокрема у зв'язку із:
 - o (1) стверджуваними діями, вчинених до моменту окупації (27 лютого 2014 року) та до початку застосування російського законодавства в Криму (18 березня 2014 року) (пп. 1249, 1267, 1269, 1272, 1274 Рішення);
 - o (2) стверджуваними діями, які не заборонені законодавством України в принципі (пп. 1249, 1272 Рішення), включаючи переслідування за (2.1) екстремізм (пп. 1249, 1269, 1272, 1276 Рішення) та (2.2) причетність до незаборонених в Україні організацій, в тому числі релевантних про-українських (пп. 1249, 1264, 1269, 1372-1373 Рішення) та мусульманських організацій та рухів, в тому числі Хізб ут-Тахрір (пп. 1275-1277 Рішення).

c. Порушення статті 8 Конвенції (відсутність ефективної системи відмови від російських паспортів):

- Забезпечити віддалений (без фізичної присутності потерпілих) механізм подання відмови вважатись громадянами РФ у відносинах із Російською Федерацією для тих осіб, яких було в автоматичному порядку визнано громадянами РФ внаслідок застосування російського законодавства в окупованому Криму, в тому числі для тих, хто отримав російські паспорти в результаті такого автоматичного визнання. Наявність будь-яких спеціальних громадянських обов'язків перед Російською Федерацією за російським законодавством, особливо військового характеру, не може перешкоджати прийняттю відмови вважатись громадянами РФ у відносинах з РФ. Процедура відмови не повинна включати кроків, які б зробили неможливим прийняття відмов без фізичної присутності потерпілих, особливо від тих, які знаходяться на неокупованій території України. Факт подання особою відмови має бути достатнім, аби більше не розглядатись громадянином РФ у відносинах із РФ. Такий механізм повинен функціонувати до кінця періоду окупації Криму та протягом одного року після деокупації (пп. 1033, 1037-1039 Рішення);
- Припинити дію російського законодавства, яке розглядатиме громадян України як іноземців в окупованому Криму, у зв'язку із тим, що вони скористались процедурою

відмови вважатись громадянами РФ у відносинах з РФ, що обмежуватиме їх у повноцінному користуванні правами людини в окупованому Криму (пп. 1032-1033, 1036 Рішення).

d. Порушення статті 8 Конвенції (переміщення в'язнів):

- Заборонити переміщення українських в'язнів з окупованого Криму на територію Російської Федерації з будь-яких причин, включно у зв'язку із участю в судових процесах або відбуттям покарання за ухваленим вироком. Заборона повинна бути чинною навіть в тому випадку, якщо Російська Федерація розглядає громадянина України як громадянина РФ (пп. 1284, 1289, 1292-1293, 1297, 1303, 1305 Рішення).

e. Порушення статей 10-11, 14, 18 Конвенції в контексті діяльності Меджлісу кримськотатарського народу (пп. 1116, 1176, 1183, 1185-1186, 1190, 1318, 1365-1366, 1372 Рішення):

- Припинити дію релевантного російського законодавства та ініціювати перегляд рішення Верховного Суду РФ та інших релевантних рішень про заборону діяльності Меджлісу кримськотатарського народу в окупованому Криму задля зняття будь-яких обмежень на його діяльність в окупованому Криму;
- Забезпечити безперешкодну діяльність Меджлісу кримськотатарського народу в окупованому Криму, включно із зняттям будь-яких персональних обмежень, накладених на його членів та учасників.

f. Порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції:

- Припинити дію російського законодавства, яке уможливило "націоналізацію" власності цивільних осіб та приватних підприємців в окупованому Криму з 27 лютого 2014 року (пп. 1137, 1140-1141 Рішення);
- Виключити територію окупованого Криму з переліку так званих "прикордонних територій Російської Федерації", що уможливило експропріацію земельних ділянок іноземних (крім російських) та українських фізичних та юридичних осіб в окупованому Криму (пп. 1139, 1141, 1143, 1145 Рішення);
- Припинити дію російського законодавства в окупованому Криму, яке уможливило експропріацію сільськогосподарського або подібного призначення земельних ділянок іноземних (крім російських) та українських фізичних та юридичних осіб в окупованому Криму (пп. 1139, 1141, 1143, 1145 Рішення).

g. Порушення статті 2 Протоколу № 1 до Конвенції:

- Припинити застосування російських освітніх стандартів, так само як і використання російських навчальних та методичних матеріалів в окупованому Криму (пп. 1155, 1157, 1159, 1164-1165 Рішення);
- Забезпечити доступ до освіти українською мовою в окупованому Криму, а також забезпечити всім українцям можливість підтримувати та розвивати українську культуру, традиції та ідентичність (пп. 1161, 1163, 1165 Рішення);
- Забезпечити належні умови для вивчення української мови в освітніх інституціях окупованого Криму, так само як забезпечити доступ до мовних курсів, релевантних освітніх програм та українознавчих студій (пп. 1161, 1163, 1164-1165 Рішення).

Враховуючи комплексний характер рішення Європейського Суду з прав людини в справі Україна проти РФ (щодо Криму), підписанти залишають за собою право рекомендувати додаткові індивідуальні та загальні заходи, зокрема стосовно порушень

Конвенції, які не були детально розкриті в цьому поданні. У випадку направлення переліку додаткових заходів, підписанти просять Комітет взяти їх до уваги.

ГО Українська Гельсінська спілка з прав людини

ГО Центр громадянських свобод

ГО Регіональний центр прав людини

ГО Харківська правозахисна група